ਹਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ਼ੁਕਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਬਨਾਮ

ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ
(2014 ਦਾ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 9697-9698)
ਜੁਲਾਈ 05, 2023

[ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੁਰਾਰੀ* ਅਤੇ ਅਹਸਾਨੁਦੀਨ ਅਮਨੁੱਲਾਹ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਫਾਰੈਸਟ ਐਕਟ, 1927: ਧਾਰਾ 4 – ਰਿਜ਼ਰਵਡ ਜੰਗਲ ਦਾ ਐਲਾਨ – ਜੰਗਲ ਵਾਸੀ – ਫਾਰੈਸਟ ਅਫਸਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ – ਤੱਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਓਂ-ਆਦਿਵਾਸੀਓਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵਡ ਜੰਗਲ ਵਜੋਂ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ – ਅਪੀਲਕਰਤਾਓਂ ਖਿਲਾਫ ਕਬਜ਼ਾ ਛੱਡਾਉਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ – ਫਾਰੈਸਟ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਅਫਸਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦਾ ਉਕਤ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਸਹੀ ਦਾਅਵਾ ਹੈ – ਫਾਰੈਸਟ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ – ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਓਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬੇਦਖਲੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ – ਇਸ ਖਿਲਾਫ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵੀ ਖਾਰਜ – ਅਪੀਲ 'ਤੇ, ਫੈਸਲਾ: ਜੰਗਲ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਰੈਸਟ ਅਫਸਰ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਿਆਂ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਜੰਗਲ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ – ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ, ਸਕਸ਼ਮ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ – ਧਾਰਾ 4 ਅਧੀਨ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਆਦਿਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੰਗਲ ਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ, ਮੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਮਿਤੀ, ਆਦਿ ਦੇ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ – ਉਕਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ – ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕਿਸੇ ਪਿੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਇਸ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਫਾਰੈਸਟ ਅਫਸਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ – ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਤੀਜੇ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਕਤ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਪਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ – ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਖਰਾਬ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਯੋਗ ਹੈ – ਇਸ ਲਈ, ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ – ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ, 1950 – ਲੇਖ 226.

ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਅਵਮਾਨਨਾ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਦਾਲਤ

ਫੈਸਲਾ: 1.1 ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲ ਭਾਈਚਾਰੇ ਕੇਵਲ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਦਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ

ਭਾਈਚਾਰੇ, ਪਰ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹੋਰ ਗਰੁੱਪਾਂ ਲਈ ਵੀ, ਜੋ ਕਈ ਸਮਾਜਿਕ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਉਕਤ ਜੰਗਲ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਹੋਰ, ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

1.2 ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪਿੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਇਸ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਬਨਵਾਸੀ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ, ਜੇ ਇਕ ਸੰਕੀਰਣ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੰਗਲ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤੋਂ ਇਹ ਹੋਰ ਕਈ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ ਵੱਡੀ ਕਸਰਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਨਵਾਸੀ ਫੈਸਲਾ ਸਿਰਫ ਇਕ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੋਈ ਦਾਅਵਾ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਕਤ ਦਾਅਵਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਰੁੱਧ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

1.3 ਇਹ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਉਕਤ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ, ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ, ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ, ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਣਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਕ ਵਾਜਬ ਦਾਅਵਾ ਹੈ। ਹੋਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜੋ ਫਾਰੈਸਟ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਅਧੀਨ ਸੂਚਿਤ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਆਦਿਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਸਬੂਤ, ਮੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, ਆਦਿ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਕਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਦਾਅਵਿਆਂ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਉਸੇ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1.4 ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਸ਼ੀ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਮਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੋ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਫੈਸਲੇ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੱਚਾਈ, ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ, ਪਰਖੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਨਿਮਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਵਾਬੀ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ, ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

1.5 ਨਿਮਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਫੈਸਲੇ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਕਤ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਿਥੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਕੇ ਵੱਖਰਾ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 29]

1.6 ਬਨਵਾਸੀ ਸੇਵਾ ਫੈਸਲੇ ਅਧੀਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਉਪਾਯ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਯੋਗ ਹੈ।

1.7 ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾਓਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਵਮਾਨਨਾ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਅਸਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਚੁਣੌਤੀਯੋਗ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੰਗਲ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਅਤਿਰਿਕਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮ ਪੁੱਸ਼ਟੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਬਨਵਾਸੀ ਸੇਵਾ ਆਸ਼ਰਮ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (1986) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 753 : [1987] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 336 – ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ।

ਬੀ.ਕੇ. ਮੁਨੀਰਾਜੂ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ (2008) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 471 : [2008] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 992; ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਨਾਮ ਕੰਸੋਲੀਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (2015) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 553 : [2014] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1001 – ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸਿਵਿਲ ਅਪੀਲੇਟ ਜੁਰਿਸਡਿਕਸ਼ਨ: ਸਿਵਿਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 697-698 ਦੇ 2014।

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ ਜੁਡੀਕੇਚਰ ਐਟ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਮਿਤੀ 04.02.2013 ਨੂੰ ਸੀ.ਡਬਲਯੂ.ਪੀ. ਨੰਬਰ 28242 ਦੇ 2006 ਅਤੇ ਮਿਤੀ 08.02.2013 ਨੂੰ ਸੀ.ਡਬਲਯੂ.ਪੀ. ਨੰਬਰ 28242 ਦੇ 2006, ਸੀ.ਐਮ.ਆਰ.ਏ. ਨੰਬਰ 41732 ਦੇ 2013 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ।

ਨਾਲ

ਅਵਮਾਨਨਾ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਿਲ) ਨੰਬਰ 209-210 ਦੇ 2021।

ਅਨਿਲ ਕੌਸ਼ਿਕ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਸ਼ੀ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਰਜਤ ਰਾਣਾ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਅੰਜੂ ਕੌਸ਼ਿਕ, ਸੁਸ਼੍ਰੀ ਅਰੁਣਿਮਾ ਦ੍ਵਿਵੇਦੀ, ਅਡਵੋਕੇਟ ਅਪੀਲਕਰਤਾਓਂ ਲਈ।

ਐਸ. ਆਰ. ਸਿੰਘ, ਸੀਨੀਅਰ ਅਡਵੋਕੇਟ, ਕਮਲੇਂਦਰ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਅਡਵੋਕੇਟ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀਆਂ ਲਈ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੁਰਾਰੀ, ਨਾਇਬ ਨਿਆਂਕਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ।

1. ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਹਾਈ ਕੋਰਟ (ਇਥੇ "ਹਾਈ ਕੋਰਟ" ਕਹਾ ਜਾਵੇਗਾ) ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 04.02.2013 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੁਣੌਤੀਯੋਗ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਖਿਲਾਫ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਇਥੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਤੱਥ

2. ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣਾਇਕ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥ, ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ, ਇੱਥੇ ਉਲਲੇਖਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

3. ਇੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਭੂਮੀਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 1952 ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਥਾਈ ਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

4. ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵਡ ਜੰਗਲ ਵਜੋਂ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਫਾਰੈਸਟ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਰਿਜ਼ਰਵਡ ਜੰਗਲ ਵਜੋਂ ਐਲਾਨ ਲਈ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

5. ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਐਲਾਨ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਬੇਦਖਲੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਖਿਲਾਫ, ਬਨਵਾਸੀ ਸੇਵਾ ਆਸ਼ਰਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਕ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।

6. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਉਪਰੋਕਤ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਿਤੀ 20.11.1986 ਨੂੰ, ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਇੱਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਜੱਜ ਅਤੇ ਦੋ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਮਿਤੀ ਦੇ ਗਠਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਰੈਸਟ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਅਫਸਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਦੇ ਹੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ।

7. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਇੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਾਅਵੇ ਫਾਰੈਸਟ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਅਫਸਰ ਅੱਗੇ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ, ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵਾਂ ਦੀ ਉਚਿਤ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਫਾਰੈਸਟ ਸੈਟਲਮੈਂਟ ਅਫਸਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਕਤ ਜ਼ਮੀਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ 1385 ਫਸਲੀ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਉਕਤ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਸਹੀ ਦਾਅਵਾ ਹੈ।

8. ਉਪਰੋਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਅਤਿਰਿਕਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ, ਪਰੰਤੂ, ਇੱਕ ਅਚ੍ਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਿਤੀ 04.04.1991 ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

9. ਅਪੀਲ ਦੇ ਖਾਰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਤਿਰਿਕਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਿਤੀ 23.03.2005 ਦੁਆਰਾ ਉਕਤ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੂਮੀਦਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ।

10. ਫਿਰ ਪ੍ਰਤੀਵਾਦੀ ਫਾਰੈਸਟ ਵਿਭਾਗ ਨੇ 04.04.1991 ਦੀ ਮਿਤੀ ਵਾਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਸਮੀਖਿਆ ਦਾਖਲ ਕੀਤੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਤਰ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀ ਪਾਈ ਗਈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਿਤੀ 08.12.2005 ਦੁਆਰਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

11. ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਖਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਫਾਰੈਸਟ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਖਿਲਾਫ ਇੱਕ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਕਤ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ 08.12.2005 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

12. ਉਕਤ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਜਵਾਬੀ ਫਾਰੈਸਟ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਨੇ ਇੱਲਾਹਾਬਾਦ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲਿਖਤੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ 04.02.2013 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੇ ਵਿਵਾਦਿਤ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

13. ਉਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਖਿਲਾਫ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕਿ 08.02.2013 ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵਾਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਰੰਤੂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ 20.03.2013 ਤੱਕ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕਣ।

14. ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਾਦਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਿਲਾਫ, ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

15. ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਨਿਲ ਕੌਸ਼ਿਕ ਅਤੇ ਜਵਾਬੀਆਂ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਐਸ.ਆਰ.ਸਿੰਘ, ਸੀਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕਮਲੇਂਦਰ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸੀ।

16. ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਮੌਜੂਦਾ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ, ਸਾਡੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਦੋ ਮੁੱਦੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ:

I. ਕੀ ਬਨਵਾਸੀ ਸੇਵਾ ਆਸ਼ਰਮ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਰਾਹਤ ਕੇਵਲ ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ./ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਲਈ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੈ?

II. ਕੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਚਛੇਦ 226 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਵਰਤਦਿਆਂ, ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਸੀ?

ਮੁੱਦਾ I

17. ਬਨਵਾਸੀ ਸੇਵਾ ਆਸ਼ਰਮ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਆਦਿਵਾਸੀ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਨੇ ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਕੱਢਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜੋ ਕਿ ਫਾਰੈਸਟ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਸੈਕਸ਼ਨ 4 ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਕਤ ਵਸਨੀਕਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਦਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਰੈਸਟ ਅਫਸਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਫਾਰੈਸਟ ਅਫਸਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਗੁਣ-ਦੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਅਤੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੇ ਦਾਵਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ।

18. ਉਪਰੋਕਤ ਬਨਵਾਸੀ ਸੇਵਾ ਫੈਸਲਾ (ਸੁਪਰਾ), ਜਦੋਂ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਭੂਮੀ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਚਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਭੂਮੀ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ/ਰਹਿਣ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ। ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ, ਜਦੋਂ ਉਕਤ ਫੈਸਲਾ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਹਰ ਦਾਵੇ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਕੇਵਲ ਦਾਵਿਆਂ ਨੂੰ

ਸੁਣਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਮੰਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ ਸੀ।

19. ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਉਦੇਸ਼, ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਮੌਲਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਨੋਟੀਫਾਈਡ ਭੂਮੀ 'ਤੇ ਵੈਧ ਦਾਵਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਮਨਮਾਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

20.ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲ ਦੀਆਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਕੇਵਲ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਦਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ, ਪਰ ਉਸ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਗਰੁੱਪ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਹੋਰ ਗਰੁੱਪ, ਜੋ ਕਈ ਸਮਾਜਿਕ-ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ, ਉਸ ਜੰਗਲ ਦੀਆਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਈ ਵਾਰ ਲੋਕ ਪੁਰਖਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

21. ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪਿੱਛੜੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ, ਉਪਰੋਕਤ ਬਨਵਾਸੀ ਫੈਸਲਾ (ਸੁਪਰਾ), ਜੇਕਰ ਇਕ ਸੰਕੀਰਣ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜੰਗਲ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਕਈ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏਗਾ। ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੇ ਖਤਰੇ 'ਤੇ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਨਵਾਸੀ ਫੈਸਲਾ (ਸੁਪਰਾ), ਕੇਵਲ ਇਕ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਕ ਦਾਵਾ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਕਤ ਦਾਵਾ ਰਾਜ ਭੂਮੀ ਵਿਰੁੱਧ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

22. ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸੁਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਭ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਭੂਮੀ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਕਤ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ, ਯੋਗ

ਅਧਿਕਾਰ, ਭਾਵ, ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਣਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਦਾਅਵਾ ਹੈ।

23. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਫਾਰੈਸਟ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਅਧੀਨ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਆਦਿਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੰਗਲ ਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵਾਸਤਵਿਕ ਨਿਵਾਸ, ਮੂਲ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਮਿਤੀ, ਆਦਿ ਦੇ ਸਬੂਤ ਉੱਤੇ ਵੀ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੱਕ ਹੀ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਉੱਤੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਉਸੇ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਸੀਮਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

24. ਇਸ ਲਈ, ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਮੁੱਦਾ-II

ਕੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਲੇਖ 226 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰਣੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਸੀ?

25. ਇੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਸ਼ੀ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਨਿਮਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਮਾਨ ਨਿਰਣੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਕੇ ਵਿਵਾਦਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਦੋਨੋਂ ਨਿਮਨ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਜਵਾਬੀ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸਮਾਨ ਨਿਰਣੇ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ 04.02.2013 ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

26. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 226 ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਆਪਣੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮੂਲ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਥਾਰਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਐਸਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਜੇ ਨਿਰਣੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਹੋਣ।

ਬੀ.ਕੇ. ਮੁਨੀਰਾਜੂ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਰਾਜ,

27. ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਹੋਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨਿਮਨ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝੇ ਗਏ ਤੱਥ ਦੀ ਗਲਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਨੇ ਗੰਭੀਰ ਅਨਿਆਇ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ।

28. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਨੰਦ ਬਨਾਮ ਕੰਸੋਲੀਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ,

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਇਕ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੱਥ ਦੀ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਿਰਣੇ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆਰਟੀਕਲ 226 ਅਧੀਨ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਮੂਲ ਆਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਸਨ।

29. ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਨਿਰਣੇ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਕ੍ਰਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਖਰਾ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢ ਸਕਦੀ ਸੀ।

30. ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਰੀਖਿਆ ਦੌਰਾਨ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਪਰਿਚਯ ਅਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਇੱਕ ਸਖਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਰ ਇੱਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਕਿਹੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸ਼ੱਕ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਿੱਟ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਹਾਈ ਕੋਰਟਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੁਰਲੱਭ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਲਟਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

31. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾਵਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਮੁੱਦਾ ਨੰਬਰ II ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

32. ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਸਾਨੂੰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋਨੋਂ ਮੁੱਦੇ ਇੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਬਨਵਾਸੀ ਸੇਵਾ ਸਮਿਤੀ (ਸੁਪਰਾ) ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਪਚਾਰਾਤਮਕ ਸਹੂਲਤ ਇੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਆਰਟੀਕਲ 226 ਅਧੀਨ ਆਪਣੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਰੂਰਤ, ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਖਰਾਬ ਹੈ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਯੋਗ ਹੈ।

33. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਵਮਾਨਨਾ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ, ਚੂੰਕਿ ਵਿਵਾਦਿਤ ਮਾਮਲਾ ਇੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਵਮਾਨਨਾ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਬੇਅਸਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।

34. ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਿਰੀਖਣਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ, ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ

ਅੱਲਾਹਾਬਾਦ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ 04.02.2013 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਫੈਸਲਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਾਰੈਸਟ ਸੈਟੇਲਮੈਂਟ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਇੱਥੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਪੀਲਾਂ, ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰਲੇਖਿਤ ਅਵਮਾਨਨਾ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

35. ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਖਰਚੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Vasu Gupta
Advocate